

<https://doi.org/10.15407/socium2022.02.144>

УДК 379.82:394.91

Creative Commons Attribution 4.0 International

Касянчук М.Г., науковий співробітник відділу соціальної експертизи Інституту соціології НАН України, вул. Шовковична, 12, Київ, 01021, Україна, радник з питань стратегічної інформації Євразійської коаліції зі здоров'я, прав, гендерного і сексуального різноманіття, шосе Пярну, 142, Таллінн, 11317, Естонія, email: maxim.kasianczuk@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0701-3595>

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ЕСТОНІЇ¹

Проаналізовано кількісні та якісні дані щодо діяльності громадських об'єднань українців в Естонії до 2022 р., зокрема, особливості структури парасолькових організацій, джерела фінансування, частоту культурно-масових заходів, їх зміст і відвідуваність. Завдяки порівнянню чисельності членів неформальних мережеских об'єднань українців Естонії та офіційної демографічної статистики виявлено значне недоохоплення української громади послугами діаспорних організацій українців в Естонії. На підставі проведеного опитування членів неформальних мережеских об'єднань українців Естонії показано, що попри загальну обізнаність з цілями формальних об'єднань, переважно молоді іммігранти з невеликим стажем проживання в країні відчували дисонанс між діяльністю цих об'єднань і своїми потребами, що призводило до переважно негативних оцінок активності організацій української діаспори Естонії та слабкої залученості в життя місцевої громади. Водночас розгалужена мережа діаспорних організацій в країні, наявність у діаспорних організацій базового фінансування від уряду Естонії та матеріально-технічної бази, тривалого досвіду діяльності та актуальності пов'язаних з українською громадою питань в естонському суспільстві стали необхідною передумовою швидкої та позитивної реакції естонського суспільства на значний приплив українських біженців, які прибули після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, активної мобілізації естонського суспільства на допомогу жертвам війни.

Ключові слова: українська діаспора, Естонія, громадські організації, задоволеність послугами, організаційна спроможність, біженці.

Kasianczuk M.H., scientific fellow, department of social expertise, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine, 12, Shovkoyvchna Str., Kyiv, 01021, Ukraine, Strategic information adviser, Eurasian Coalition on Health, Rights, Gender and Sexual Diversity, 142, Pärnu maantee, Tallinn, 11317, Estonia, email: maxim.kasianczuk@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0701-3595>

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN ESTONIA

The article analyzes quantitative and qualitative data related to the activities of non-governmental organizations of Ukrainians in Estonia, including the structure of umbrella organizations, sources of funding, frequency of cultural events, their content and attendance. A comparison with the number of

¹ Це дослідження не відбулося б без активної участі низки людей: О. Герман, О. Чемії, Н. Охріменко, Л. Лаане, Л. Лаур, В. Паламаря, а також інших, з ким було завжди цікаво обговорювати минуле та майбутнє українців Естонії – другої за чисельністю національної меншини цієї маленької північної країни.

members of informal online associations of Ukrainians in Estonia, as well as with official demographic statistics, shows that there is significantly low coverage of the Ukrainian community by the services of Ukrainian diaspora organizations in Estonia. Based on a survey of members of informal online associations of Ukrainians in Estonia, it is shown that despite the general awareness of the goals of diaspora non-governmental organizations, primarily young immigrants with little experience in the country feel the dissonance between the activities of these non-governmental organizations and their needs, which leads to negative views on the activity of organizations of the Ukrainian diaspora in Estonia and weak involvement in the life of the local community. At the same time, the extensive network of Ukrainian diaspora organizations in the country, the availability of basic funding for those organizations from the Estonian government and material and technical support, long experience and relevance of issues related to the Ukrainian community in Estonian society, became a necessary prerequisite for a rapid and positive response of Estonian society to the significant influx of Ukrainian refugees who arrived after the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation and the active mobilization of Estonian society to help war survivors.

Keywords: *Ukrainian diaspora, Estonia, non-governmental organizations, services' satisfaction, capacity, refugees.*

Українська діаспора відіграє помітну політичну та соціальну роль у розбудові України [1] та лобіюванні її інтересів у країнах свого перебування. Станом на 29.12.2020 р. в Естонії мешкало 24 897 осіб українського походження або 1,9% всього населення². Проте з 27.02.2022 р. до 24.04.2022 р. (від перших днів повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну до моменту написання статті) до Естонії прибуло 33 115 осіб з України, які подали 21 992 клопотання про надання тимчасового притулку³.

Громадські організації українців Естонії виникли доволі давно. Створення перших припадає на кінець 80-х років ХХ ст. [2]. Настільки масовий потік (новоприбулих у 2022 р. більше, ніж всієї української діаспори в країні) зумовив необхідність швидких і ефективних рішень державного та недержавного сектору, зокрема, бізнесових, громадських і приватних ініціатив.

Наукова література, що присвячена українській діаспорі, є численною. При цьому найкраще вивчено діаспори Канади, США й Австралії. Значно менше уваги приділено так званій східній діаспорі, яка сформувалася на теренах колишніх Російської імперії та Радянського Союзу [1; 3; 4]. У 2004–2016 рр. з України до Естонії щороку іммігрувало дедалі більше людей, тоді як з Російської Федерації після 2011 р. навпаки, дедалі менше. Попри те, що Україна та Росія значно відрізняються за чисельністю населення, в абсолютних числах з України виїхало стільки ж населення, скільки з Російської Федерації⁴, зокрема з метою тимчасового працевлаштування (як легального,

² Population by sex, ethnic nationality and county. *Stat.ee*. URL: <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RV0222U>

³ В субботу в Эстонию прибыли 442 украинских военных беженца. *Rus.Postimees*. 24.04.2022. URL: <https://rus.postimees.ee/7507427/v-subbotu-v-estoniyu-pribyli-442-ukrainskih-voennyh-bezhenca>

⁴ Immigration helped to increase the population figure. *Stat.ee*. 12.05.2020. URL: <https://www.stat.ee/et/uudised/pressiteade-2020-059>

так і нелегального⁵). Становище української діаспори в Естонії недостатньо вивчено [2]. Останнім часом питання нової імміграції з України привертає увагу естонського суспільства, про що свідчать численні публікації в естонській пресі⁶. Є деякі публікації про діяльність діаспорних організацій українців в Естонії [2; 5], проте вони ґрунтуються на звітах самих організацій і не роблять спроб оцінити, наскільки пропонувані діаспорними організаціями послуги задовольняють потреби їхніх цільових груп – українців Естонії.

Мета статті – дати перші нариси взаємин між об’єднаннями української діаспори в Естонії та самою діаспорою, зокрема новоприбулими людьми.

Комплексний характер досліджуваної теми (взаємини між об’єднаннями українців в Естонії та самими українцями – естонськими громадянами, особами без громадянства українського походження та громадянами України), а також брак наукової літератури про східну українську діаспору зумовили використання змішаної методології, що передбачала аналіз наявних офіційних даних, вивчення думки представників самої діаспори, а також журналістських матеріалів. По-перше, проаналізовано офіційні відомості (насамперед, Комерційного реєстру Естонії⁷), де містяться дані про наявність організацій і об’єднань громадян, адреса та персональний склад керівництва, фінансові відомості тощо. По-друге, вивчено інтернет-сторінки цих організацій, а також фейсбук-групи українців в Естонії. По-третє, проведено інтернет-опитування серед українців Естонії. Отримані відомості зіставлено, висновки обговорено на зустрічах з громадою естонських українців (літо 2018 р.). Дослідження та обговорення здійснювалися трьома мовами – українською, російською та естонською.

Для вивчення ситуації, що склалася з українськими біженцями в Естонії після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, використано переважно публікації в засобах масової інформації Естонії з 27.02.2022 р. до 27.04.2022 р.

Діяльність до 2022 р. Пошук у Комерційному реєстрі Естонії за ключовим словом “Ukrain”⁸ показав у березні 2018 р. 69 записів. При цьому чинними були 50 як громадських, так і бізнесових одиниць. Згідно з інформаційною довідкою на сайті Посольства України⁹, в Естонії діє 28 громадських організацій українців, серед яких

⁵ Каблукова И. Украинцы в Эстонии становятся жертвами “Чумы”: Украинским строителям не платят заработанные деньги, подставляя их перед полицией. *Rus.Postimees*. 18.10.2017. URL: <https://rus.postimees.ee/4281289/ukraincy-v-estonii-stanovyatsya-zhertvami-chumy>

⁶ Большинство иммигрировавших в Эстонию – выходцы из России и Украины. *Rus.Postimees*. 04.01.2017. URL: <https://rus.postimees.ee/3968587/bolshinstvo-immigrirovavshih-v-estoniyu-vyhodcy-iz-rossii-i-ukrainy>; “Кто кого?»: есть ли в русских СМИ Эстонии негатив в отношении тех или иных национальностей? *Rus.ERR*. 29.09.2020. URL: <https://rus.err.ee/1140919/kto-kogo-est-li-v-russkih-smi-jestonii-negativ-v-otnoshenii-teh-ili-inyh-nacionalnostej>

⁷ E-äriregister. URL: <https://www.rik.ee/et/e-ariregister>

⁸ Комерційний реєстр Естонії працює естонською мовою, тому пошук відбувався за коренем спільнокореневих слів: ukraina, ukrainat, ukrainlane, ukrainlased тощо.

⁹ Українці в Естонській Республіці. Посольство України в Естонській Республіці. 17.08.2012. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/108-ukrajinci-v-jestoniji>

дві – парасолькові. Водночас така різноманітна палітра є вужчою, ніж здається, адже за даними Комерційного реєстру Естонії низку організацій зареєстровано за одною юридичною адресою (наприклад, у Таллінні за адресою Laboratooriumi 22 містяться чотири організації: Конгрес українців Естонії (Eesti Ukrainlaste Kongress), Український культурний центр (Ukraina Kultuurikeskus), Українське земляцтво в Естонії (Ukraina Kaasmaalaskond Eestis), Спілка української молоді “Пласт” (Ukraina Noorteühing Plast); у будинку на Nafta 6 розміщено п’ять організацій: Асоціація українських організацій в Естонії (Ukraina Organisatsioonide Assotsiatsioon Eestis), Талліннська спілка української освіти “Просвіта” (Tallinna Ukraina Kultuuriharidusühing “Prosvita”), Союз української молоді в Естонії (Ukraina Noorsoo Liit Eestis), Українська студія “Кобзарик” (Ukraina Studio Kobzarik), Український хор “Мрія” (Ukraina Koor Mrija); у м. Тапа за адресою Turu 8 наявні дві організації: Тапаське НУО “Орфей” (Тара Mittetullendusühing “Orpheus”) та Творча спілка “Світанок” (Loomiuguline ühindus “Koit”) або вони мають одного керівника/його родича (Український культурний центр очолює А. Лютюк, а Спілку української молоді “Пласт” – Б. Лютюк).

Відомості про послуги громадських організацій українців Естонії або про напрями їхньої діяльності отримати непросто – у фейсбук-групі Конгресу українців Естонії можна побачити тільки анонси запланованих і фотозвіти реалізованих заходів, а веб-сайт організації не працює; Асоціація українських організацій в Естонії має вебсайт¹⁰, де наявний перелік активностей: *“Мета Асоціації українських організацій в Естонії – координація та підвищення ефективності діяльності, підтримка та розвиток організацій у сфері збереження традицій, української мови, культури, мистецтва, як невід’ємної частки культурної спадщини Естонії... При Асоціації офіційно зареєстрована недільна школа “Надія”, також члени правління ініціювали створення класів української мови в державних гімназіях м. Таллінн та м. Сілламяе, де навчають української мови, історії, культури, музики та мистецтву. Так само можна отримати юридичну консультацію, переклад документів та іншу допомогу”*. Окремим напрямом діяльності є допомога Україні під час війни з Росією – сюди належить збір і доставка гуманітарної допомоги¹¹, а також програми реабілітації в Естонії постраждалих українських військових¹².

Основним джерелом фінансування парасолькових організацій національних громад в Естонії (зокрема, українських) є Фонд інтеграції (Integratsiooni sihtasutus)¹³, який розподіляє кошти структурних фондів ЄС [6]. Відомості про річні надходження організацій можуть бути отримані з Комерційного реєстру Естонії. У табл. 1 наведено дані про річний прибуток як парасолькових, так і інших організацій.

¹⁰ Асоціація українських організацій в Естонії. URL: <http://www.ukraine.ee/>

¹¹ МИД поддержит жертв конфликта в Украине на 180 000 евро. 14.03.2018. URL: <https://vm.ee/et/uudised/valisministeerium-toetab-ukraina-konfliktis-kannatanuid-180-000-euroga>

¹² Там само.

¹³ Integratsiooni sihtasutus. URL: <https://www.integratsioon.ee>

Таблиця 1

Обсяги фінансування у 2016 р. за даними Комерційного реєстру Естонії

Організація	Надходження, євро
Конгрес українців Естонії (Eesti Ukrainlaste Kongress – парасолька)	20 755
Асоціація українських організацій в Естонії (Ukraina Organisatsioonide Assotsiatsioon Eestis – парасолька)	18 874
Український культурний центр (Ukraina Kultuurikeskus)	77 972
Союз української молоді в Естонії (Ukraina Noorsoo Liit Eestis)	3965
Українське земляцтво в Естонії (Ukraina Kaasmaalaskond Eestis)	3133
Талліннська спілка української освіти “Просвіта” (Tallinna Ukraina Kultuuriharidusühing “Prosvita”)	1470
Спілка молоді “Пласт” (Noorteühing Plast)	241

Інтенсивність діяльності організацій можна приблизно оцінити за інформацією на їхніх фейсбук-сторінках. Так, Конгрес українців Естонії протягом трьох місяців провів у Таллінні 10 заходів за участю в середньому 30 осіб (табл. 2). Ці дані узгоджуються з інформацією Посольства України: “Товариства не є чисельними, кожне з них об’єднує не більше ніж 50–70 членів”¹⁴. Вік учасників і учасниць публічних заходів переважно старший, але при кожній з парасолькових організацій діють недільні школи української мови та культури, що відвідують діти та підлітки. Молодих людей (віком 16–40 років) помітно мало.

Таблиця 2

Відвідуваність публічних заходів Конгресу українців Естонії в Таллінні

Дата заходу	Осіб на фото
16.03.2018 р.	21
09.03.2018 р.	18
21.02.2018 р.	16
19.02.2018 р.	27
15.02.2018 р.	55
22.01.2018 р.	28
15.01.2018 р.	42
30.12.2017 р.	45
20.12.2017 р.	13
16.12.2017 р.	33
Середнє	30

Іншою формою об’єднань є фейсбук-групи, які використовуються для неформального спілкування або пошуку швидких відповідей на буденні питання адаптації людей в Естонії. Так, у групі “Українці в Естонії” станом на середину березня 2018 р. зареєстровано 431 особу, в групі “Понаехали в Эстонию” спілкується понад тисяча російськомовних ІТ-фахівців та їхніх близьких (не тільки з України), в групі “Українці в Тарту” дискутують на різні теми 140 осіб. З огляду на порівняння цих цифр з

¹⁴ Українці в Естонській Республіці.

відвідуваністю публічних заходів громадських організацій (табл. 2), видно, що активність останніх охоплює громаду незначною мірою.

Опитування членів української діаспори в Естонії мало на меті відповісти на такі запитання: 1) зіставити відомості, які мають опитувані, про цілі організацій українців в Естонії зі своїми потребами щодо послуг; 2) отримати загальну оцінку діяльності організацій українців в Естонії; 3) спробувати сегментувати потенційну цільову аудиторію організацій.

Опитування здійснювалося 12–16.03.2018 р., посилання на анкету було розміщено у фейсбук-групах українців Естонії та на сторінці парасолькової організації “Асоціація українських організацій в Естонії” (інша парасолькова організація, Конгрес українців Естонії, відмовилася брати участь у поширенні опитування). В опитуванні взяли участь 68 осіб, двоє з них зазначили, що вже не проживають в Естонії, тому їхні відповіді не бралися до уваги.

Основну частку вибірки становили жінки (60%) та особи віком до 40 років (60%). Майже всі (64 особи з 66) народилися не в Естонії, третина живе тут менше ніж три роки.

Про діяльність організацій української діаспори в Естонії знають три чверті (77%) опитаних. Саме їм ставилися відкриті запитання про цілі організацій, досвід участі у заходах, загальне враження від діяльності. Запрошення на участь у заходах отримували 78% респондентів, але незалежно від запрошення найбільша частка опитаних (34%) відвідувала ці заходи кілька разів на рік, приблизно рівні частки або не були на заходах українських організацій (20%), або приходили 1–2 рази (24%). Відвідували заходи декілька разів на місяць 22% респондентів. Найчастіше опитані згадували такі події, як “Українські масниці”, “Українські вечорниці” та “Зустріч нового року”, серед причин позитивних вражень зазначали таке: *“Коли наряджали ялинку, була дуже тепла, невимушена весела атмосфера”*. Водночас, з огляду на численні коментарі, наявні певні проблеми: *“Вразила велика кількість людей. Склалося враження, що українців можна заманити лише їжею та напоями. Проте захід пройшов гарно”*. Наступною групою подій, які відклались у пам’яті респондентів, є зустрічі з видатними особистостями, такими як Ю. Андрухович, а також масові культурні події: вистава “Наймичка”, фестиваль українського кіно, фото-виставка “Війна на сході”, фестиваль культур “Під єдиним небом”, дні незалежності України, свято Івана Купала, покладання квітів до каменя Т.Г. Шевченка тощо. Серед окремих позитивних згадок – недільні школи.

Респондентам також було запропоновано оцінити свою задоволеність діяльністю громадських організацій українців Естонії за 7-бальною шкалою, де 1 – зовсім не задоволений, 7 – дуже задоволений. Попри те, що діапазон оцінок коливається від дуже негативних до повністю позитивних, майже половина відповідей (45%) зосередилась у негативній частині (сума варіантів від 1 до 3). Зіставлення негативних оцінок з наведеними коментарями може бути пояснене тим, що організації та об’єднання українців проводять багато подій (табл. 2) 2–3 рази на місяць, але цікавими серед них здаються нечисленні (такі, де люди можуть або дізнатися щось нове, наприклад, на зустрічі з

особистістю, або брати безпосередню участь у самому заході не як пасивні глядачі, а як безпосередні учасники – інтерактив); решта здається непривабливими з різних причин, але їхня велика кількість, на жаль, формує загальне враження.

Тільки 47% респондентів, які поінформовані про діяльність організацій і об'єднань українців Естонії, могли сформулювати цілі, яких прагнуть досягти ці організації. На думку респондентів, найбільший акцент у діяльності організацій ставиться на тому, щоб зберегти українську культуру, мову і традиції, а також об'єднати українців: *“збереження ідентичності українців у неукраїнському середовищі”, “підтримувати в українській діаспорі почуття української родини за кордоном завдяки мові, національним традиціям тощо”*. Водночас така орієнтація сприймається респондентами критично: *“ціль – просування стереотипної культури українського історичного села”* (принагідно вкажемо, що аналогічні думки висловлюють і українські інтелектуали [7]). Частка учасників і учасниць опитування вважають, що діаспорні організації не працюють для громади: *“ціль – задоволення власних інтересів у фінансовому або культурному плані”, “одні пропагують українську культуру, інші піаряться”*.

На питання про потреби відповіли набагато більше людей, головним був запит на допомогу українцям Естонії для організації спілкування людей: *“проводити вечори в українських традиціях, щоб відчувати себе так, наче ти нікуди не виїжджав з України”, “я вважаю, що ми так далеко від рідної землі, тому дуже важливо, коли люди можуть зібратись і поспілкуватись, а також привабити нашу молодь до української культури!”*. Додатково опитані відчують потребу в адаптації до нової країни: *“впевнений, що багатьом мігрантам потрібна юридична допомога (особливо робітникам, про яких часто можна знайти статті в новинах). Особисто я хотів би якусь допомогу щодо вивчення естонської мови, якщо це можливо. Але просто потеревенити українською за філіжаночкою кави мені було б достатньо”*.

Питання мови та політичних суперечок України згадуються в різних контекстах. З одного боку, як негатив: *“заходи повинні бути спрямованими не лише на підтримку націоналізму в іммігруючих”, “вони не повинні займатися політикою, після 2014 р. політика роз'єднала українців”, “може, спробувати об'єднати людей не за мовною ознакою, оскільки для багатьох українців Естонії рідною мовою не є українська”, “нікого не хвилюють політичні проблеми та піар українських політиків”, “проводити інколи зустрічі, поширювати ідеї зборів для знайомства, а не народних ансамблів і хороводів, проводити тематичні вечори не лише з історії та стереотипної культури”*.

З іншого боку, частка опитаних відчуває потребу бути залученими до політичної підтримки Батьківщини: *“допомога в адаптації, своє середовище, допомога в боротьбі з Росією”, “такі організації повинні представляти Україну як для естонців, так і для туристів (яких тут багато), щоб через українські організації та нас самих іноземцям захотілося б відвідати Україну. Українські організації Естонії – це обличчя України тут!”*.

Учасники опитування зазначали про потребу в збереженні української ідентичності: “збереження українства”, “спілкування з українцями, святкування традиційних українських свят, заходи для дітей”, “допомагати в підтримці традицій і культури України”.

Респонденти висловлювали і більш загальні побажання щодо організацій та об’єднань українців в Естонії: “вони повинні бути більш сучасними”, “брати до уваги нові етапи розвитку України”, “організовувати заходи, орієнтовані на молодь української діаспори, наприклад: спортивні змагання, туризм, неформальні зустрічі”, “менше шароварищини, а більше змісту”.

Очевидно, що переважна частка діяльності організацій та об’єднань українців в Естонії до 2022 р. була спрямована саме на людей, які народились у країні або приїхали давно (громадяни Естонії та особи без громадянства українського походження). Саме вони найбільше потребували збереження або навіть відновлення своєї українськості, зокрема ритуалів, звичаїв і мови. Інша відносно велика група (новоприбула молодь) є радикально відмінною за соціодемографічними характеристиками [8], а також у контексті мови (вони її привезли з батьківщини і тому її вивчення не є актуальним завданням) і життєвих потреб (насамперед, це адаптація – побутова та мовна). Крім того, легально новоприбула молодь має попит на естонському ринку праці та стабільний середній або високий дохід. На жаль, діяльність організацій українців в Естонії не враховувала наявність цієї групи.

Стан української громади після початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації в Україні (лютий 2022 р.) змінився докорінно. Так, з 27.02.2022 р. по 24.04.2022 р. в Естонію прибули 33 115 людей з України, які подали 21 992 клопотання про надання тимчасового притулку¹⁵. Новоприбулих вже більше, ніж тих українців, які проживали в Естонії до 2022 р.: за даними Статистичного департаменту Естонії, станом на кінець 2020 р. в Естонії проживали 24 897 осіб українського походження або 1,9% всього населення¹⁶. Відома приватна газета Естонії “Постімеес” готує частину новин українською¹⁷, на естонському порталі пошуку праці CV.ee з’явилися вакансії для україномовних, зокрема в державних органах, наявність великої кількості українських дітей війни (1706 станом на 24.04.2022 р.) та обмеженість педагогічних ресурсів російськомовних шкіл Естонії¹⁸ поставили питання про необхідність розміщення сімей з дітьми в естономовних регіонах і відповідну мовну інтеграцію для відвідування дітьми естонських шкіл¹⁹, а також про організацію в Таллінні окремої шко-

¹⁵ В субботу в Естонию прибыли 442 украинских военных беженца.

¹⁶ Population by sex, ethnic nationality and county.

¹⁷ Postimees. URL: <https://ukraina.postimees.ee/>

¹⁸ Кіммель Т.Л. Гендиректор Мовного департаменту: ніхто не знає, що відбувається у російських гімназіях. *Ukraina.Postimees*. 23.04.2022. URL: <https://ukraina.postimees.ee/7506802/gendirektor-movnogo-departamentu-nihto-ne-znaye-shcho-vidbuvayetsya-u-rosiyskih-gimnaziyah>

¹⁹ Liina Kersna: miks me tahame, et Ukraina lapsed õpiksid eesti keeles? *ERR.ee*. 21.04.2022. URL: <https://www.err.ee/1608571336/liina-kersna-miks-me-tahame-et-ukraina-lapsed-opiksid-eesti-keeles>

ли²⁰. Близько половини мешканців Естонії (59%) взяли участь у допомозі біженцям з України²¹.

Непрямым свідченням якісних змін української діаспори в Естонії можуть слугувати зміни чисельності діаспорних фейсбук-груп: якщо загальна чисельність діаспори зросла майже вдвічі, то чисельність групи “Українці в Естонії” зросла більш ніж у 20 разів (у березні 2018 р. – 431 особа, у квітні 2022 р. – 9332 особи), а група “Українці в Тарту” збільшилася в 10 разів (140 і 1400 осіб відповідно) – на відміну від “старої діаспори” новоприбулі використовують соціальну мережу “Фейсбук” як звичний інструмент спілкування, пошуку інформації та підтримки.

Недержавний сектор також не лишився осторонь цих бурхливих процесів. За даними Комерційного реєстру Естонії, станом на 24.04.2022 р. було вже 89 записів з ключовим словом “Ukrain”, з яких чинними були 66 громадських і бізнесових об’єднань, 9 з яких з’явилися в березні – квітні 2022 р. Якщо раніше ці громадські організації утворювались українцями, то нині з’явилися об’єднання етнічних естонців, спрямовані на певну допомогу Україні та її біженцям (обсяг фінансування недержавних організацій у 2022 р. оцінити під час підготовки рукопису цієї статті неможливо, адже звіти подаватимуться в Податковий департамент тільки в першому кварталі наступного року). Естонський бізнес також бере участь у допомозі біженцям: наприклад, телекомунікаційна компанія “Телія” збирає комп’ютерне обладнання для українських дітей, які опинились у країні²². Крім того, з’явилася велика кількість волонтерських ініціатив.

Згідно з даними 2018 р., попри тривалу історію організацій української діаспори в Естонії та їхню розгалужену мережу, організаційна спроможність навіть парасолькових організацій (які об’єднують менші організації та через які Фонд інтеграції фінансує культурно-просвітницькі заходи діаспори) була обмеженою, адже в їхніх заходах брала участь меншість діаспори, а численні інституційні проблеми (конфлікти інтересів і брак внутрішніх політик та процедур) істотно послаблювали їхню підзвітність громаді та можливості пропонувати громаді послуги, відповідні потребам.

З початком повномасштабної збройної агресії Російської Федерації в Україні українська діаспора в Естонії докорінно змінилася: по-перше, внаслідок напливу біженців станом на кінець квітня 2022 р. її чисельність зросла більш ніж у 2 рази і цей процес триває; по-друге, українська тема опинилась у центрі уваги як естонського суспільства, так і влади – населення країни (індивідуально та через нові громадські ініціативи активно залучалося до надання допомоги біженцям і Збройним силам України), ЗМІ в доповнення до традиційних естони- і російськомовних новин пропонують україно-

²⁰ Каблуква І. Эстонская школа для украинцев: дом, который вернул детство. *Rus.Postimees*. 21.04.2022. URL: <https://rus.postimees.ee/7505299/estonskaya-shkola-dlya-ukraincev-dom-kotoryy-vernul-detstvo>

²¹ Более половины жителей Эстонии помогли украинским беженцам. *Rus.Postimees*. 22.04.2022. URL: <https://rus.postimees.ee/7506877/bolee-pолоviny-zhiteley-estonii-pomogli-ukrainskim-bezhencam>

²² Давайте вместе пожертвуем ноутбуки украинским школьникам в Эстонии. *Digitark*. 13.04.2022. URL: <https://digitark.ee/ru/давайте-вместе-пожертвуем-ноутбуки-у/>

мовні, а наявність великої кількості дітей біженців порушило питання про їхню інтеграцію не в російськомовному, як це було раніше, а в естонськомовному середовищі. Все це створює унікальні шанси для зміни в діаспорних організаціях. На жаль, нині ще зарано казати про зміни у їхньому фінансуванні, але водночас настільки швидка відповідь державних, недержавних (зокрема приватних) інституцій на кризу може свідчити про те, що розгалужена мережа українських діаспорних організацій зіграла помітну роль у мобілізації наявних в Естонії ресурсів на допомогу новоприбулим.

Водночас війну в Україні жителі Естонії сприймають дуже близько внаслідок історичних причин (40-річна окупація країни Радянським Союзом, живі свідки репресій і депортацій 40-х років ХХ ст., а також військових злочинів радянської армії під час Другої світової війни, наявність у Криму великої естонської діаспори, описаної класиком естонської літератури Е. Вільде, а у Херсонській області – діаспори шведів з естонського острова Гіюмаа тощо) та побоювань щодо російського вторгнення, озвучені послом Естонії в Україні²³.

Таким чином, повномасштабна збройна агресія Російської Федерації в Україні стала потужним фактором консолідації естонського суспільства, яке довгий час характеризувалося наявністю численних внутрішніх суперечок (через мову, культуру, статус національних меншин, різне сприйняття історичних подій тощо). У цьому роль діаспорних організацій є однією з головних.

Пропоноване дослідження має низку обмежень, які зводяться до переважно якісного характеру викладених спостережень, а також до того, що ситуація динамічно змінюється. Нині невідомо, як саме змінилась організаційна спроможність діаспорних організацій, наскільки великою є чисельність українських біженців, до яких нечисленне естонське суспільство (менше ніж 1 млн) не відчуватиме загрози власній мовній і культурній ідентичності, наскільки успішною буде інтеграція новоприбулих українців в естонське середовище, наскільки вони готові інтегруватись, а також скільки українців залишаться в країні після завершення війни. Всі ці питання могли би стати предметом окремих міждисциплінарних досліджень.

Висновки. Попри слабкий організаційний потенціал і часткову невідповідність пропонованих послуг потребам української діаспори Естонії до початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації в Україні та зумовлений цим приплив біженців, наявність розгалуженої мережі (не тільки в Таллінні, але й в інших регіонах) діаспорних громадських об'єднань, а також їхня тривала публічна діяльність (зокрема за підтримки Естонії) стала необхідною передумовою для швидкої реакції держави та суспільства на кризу. За умови ефективного залучення до процесу адаптації новоприбулих (зокрема, мовної) українська діаспора має шанс не тільки збільшитися кількісно, але й переорієнтуватися з підтримання "традиційної" українськості на більш відповідні сучасним реаліям напрями роботи та посилити свою значущість з точки зору суспільства і уряду Естонії.

²³ Росія погрожує Естонії та має військові плани проти неї – посол. *Мілітарний*. 25.04.2022. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/rosiya-pogrozhuje-estoniyi-ta-maye-vijskovi-planu-proty-neyi-posol/>

Список використаних джерел

1. Атаманенко А. Українська діаспора: проблеми і напрями дослідження. *Наукові записки. Історичні науки*. 2005. Вип. 5. С. 5–20. URL: https://eprints.oa.edu.ua/1047/1/Ukrainska_diaspora.pdf
2. Шпарага Т.І.; Михайлюк М.М. Українці в Естонії: проблеми асиміляції та інтеграції. *Географія та туризм*. 2014. № 27. С. 192–199.
3. Wilson A. The Ukrainians: Engaging the “Eastern Diaspora”. *Nations Abroad: Diaspora Politics and International Relations in the Former Soviet Union* / С. King and N. J. Melvin (Eds.). Routledge, 1998. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429498732-5/ukrainians-engaging-eastern-diaspora-andrew-wilson>
4. Carment D., Nikolko M., MacIsaac S. Mobilizing diaspora during crisis: Ukrainian diaspora in Canada and the intergenerational sweet spot. *Diaspora Studies*. 2021. Vol. 14 (1). P. 22–44. <http://dx.doi.org/10.1080/09739572.2020.1827667>
5. Миронюк О. Діяльність української громади в країнах Балтії у 2014–2018 рр. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип. 2 (23). С. 21–26. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/23.166179>
6. Integratsiooni Sihtasutus. Tegevusaruanne 2019. Narva, 2020. URL: https://www.integratsioon.ee/sites/default/files/insa_aastaraamat_2019.pdf
7. Макаров Ю. Внутрішня імперія. *Тиждень*. 2018. № 13 (541). URL: <http://tyzhden.ua/Columns/50/211540>
8. Tammur A. Native and Foreign-Origin Population in Estonia. *Eesti Stat. kvartalikirj*. 2017. Vol. 1. P. 50–56.

Отримано 26.04.22 та оновлено 14.05.22

References

1. Atamanenko, A. (2005). Ukrainian diaspora: problems and directions of research. *Naukovi zapysky. Istorychni nauky – NaUKMA Research Papers. History*, 5, 5-20. URL: https://eprints.oa.edu.ua/1047/1/Ukrainska_diaspora.pdf [in Ukrainian]
2. Shparaha, T.I., Mykhailiuk, M.M. (2014). Ukrainians in Estonia: problems of assimilation and integration. *Heohrafiia ta turyzm – Geography and Tourism*, 27, 192-199 [in Ukrainian]
3. Wilson, A. (1998). The Ukrainians: Engaging the “Eastern Diaspora”. In C. King, N.J. Melvin (Eds.), *Nations Abroad: Diaspora Politics and International Relations in the Former Soviet Union*. Routledge. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429498732-5/ukrainians-engaging-eastern-diaspora-andrew-wilson>
4. Carment, D., Nikolko, M., MacIsaac, S. (2021). Mobilizing diaspora during crisis: Ukrainian diaspora in Canada and the intergenerational sweet spot. *Diaspora Studies*, 14 (1), 22-44. <http://dx.doi.org/10.1080/09739572.2020.1827667>
5. Myroniuk, O. (2019). The activity of the Ukrainian community in the Baltic countries in 2014–2018. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Topical Issues in the Humanities*, 2 (23), 21-26. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/23.166179> [in Ukrainian]
6. Integratsiooni Sihtasutus. Tegevusaruanne 2019. Narva, 2020. URL: https://www.integratsioon.ee/sites/default/files/insa_aastaraamat_2019.pdf
7. Makarov, Yu. (2018). Inner empire. *Tyzhden – The Ukrainian week*, 13 (541). URL: <http://tyzhden.ua/Columns/50/211540> [in Ukrainian]
8. Tammur, A. (2017). Native and Foreign-Origin Population in Estonia. *Eesti Stat. kvartalikirj*, 1, 50-56.

Received on 26.04.22 and updated on 14.05.22